

JOHAN FALKBERGET (1879-1967)

Johan Falkberget er sikkert den norske forfatter som har flest utgivelser bak seg før det som regnes som den egentlige debuten, "Svarte fjelde". Da forelå allerede fem bøker og to utklippsføljetonger! Han har gjort en kjempemessig kulturell innsats for hjembyen Røros, og han er en av få forfattere som har sittet på Stortinget. Han er vel også den som kan stille opp med flest "sære" ting ved siden av sin seriøse produksjon. Dette siste gjør ham til en svært morsom forfatter å samle på, og den som utvider samleområdet til også å omfatte bidrag i tidsskrifter, julehefter og aviser vil stå overfor en tilnærmet uløselig oppgave; det dreier seg om mange hundre småting. Disse faller utenfor rammen av vårt arbeide, på samme måte som særtrykk og småtrykk på mindre enn 16 sider.

Mange av Falkbergets bøker er sjeldne, og det er dessuten svært lenge mellom hver gang en ser pene eksemplarer av de eldste. Avistrykkene "Bør Børson – Olderdalens største Søn", "Den nye Bør Børson jr." og "Solfrid i Bjønstu" er også ofte temmelig medtatt. Og en bok er ekstremt sjelden; vi regner med at "Byd Lykken Haanden" fins i færre enn 10 eksemplarer, derav ett eneste på bedre papir. Litterært sett er den totalt likegyldig. Om sjeldenhetsgraden av Falkbergets forskjellige bøker har for øvrig Birger Halvorsen foretatt en vurdering som er trykt i "Småskrifter for bokvenner" nr 66, 1945. Den har tittelen "En titt i Rugeldalens skattkiste". Når det gjelder innbindingen på Falkbergets tidligere bøker, er det mange uklare punkter. Vi har dels måttet bruke uttrykket "fremstår som et originalbind", delvis har vi måttet ty til antakelser.

At vår Falkberget-oversikt er blitt så detaljrik som den er, skyldes først og fremst Hans Svennes store bibliografiske arbeid om Johan Falkberget som utkom på Universitetsforlaget i 1993. Dette verket er på ikke mindre enn 399 kvart-sider, og vi takker for alt vi har kunnet bruke derfra. Svenne har for øvrig også registrert alle Falkbergets selvstendige småtrykk.

Prisen på Falkbergets førsteutgaver er et kapittel for seg: Det har vært en sterk prisstigning i de senere årene – dette ble tydelig på Capplen-auksjonen i oktober 2011, hvor blant annet Falkbergets føljetong "Mod lys og grav" fra 1901 ble solgt for rekordsummen 72.000 kroner pluss 20% moms. Dette gjør denne boken antakelig til den dyreste norske skjønnlitterære utgivelse i det 20. århundre.

Vi har nedenfor referert noen priser som ble oppnådd på denne Capplen-auksjonen.

JOHAN FALKBERGETS FØRSTEUTGAVER:

- 1902: Naar livskvelden kjem. Forteljing. Røros. (Forfatterens forlag). Olaf O. Berg Bogtrykkeri.
Innbinding: Omslag, typografisk (blågrønt eller gulhvitt). *
"Naar livskvelden kjem" gikk som føljetong i Hjemmets Ven 1911 og i Fjeld-Ljom i 1976. I 1979 ble boken opptrykt og utgitt i Trondheim med etterord og kommentarer av Ove Bakken.
Boken ble utgitt på ny av Falkberget-Ringen i 2002 med et biografisk forord av Hans Svenne.
Ett eksemplar ble solgt i oktober 2011 for kr 16.000 pluss 20%.
- 1903: Bjarne - Et billede fra en fjeldbygd. Røros. Fjeld-Ljoms Trykkeri.
Innbinding: Omslag, tegning av Ludvig Saxe. *
Ett eksemplar ble solgt i oktober 2011 for kr 8.000 pluss 20%.
- 1905: Vaarsus. Fortælling (Med portrett). Trondhjem. Ingv. Scheides Forlag.
Innbinding: Omslag, typografisk. *
Ett eksemplar ble solgt i oktober 2011 for kr 5.000 pluss 20%.
- 1905: Moseflyer. Skitser og sagn fra Dovrefjeld. Trondhjem. Ingv. Scheides Forlag.
Innbinding: Omslag, tegnet. På omslaget er trykt en biografisk skisse av forfatteren av Ivar Sæter. *
Moseflyer gikk som utklippsføljetong i Fjeld-Ljom i 1904.
Ett eksemplar ble solgt i oktober 2011 for kr 11.500 pluss 20%.
- 1906: Hauk Uglevatn. Fortælling fra Dovrefjeld. (Med portrett). Larvik. M. Andersens Forlag.
Innbinding: Det er fire omslagsvarianter av Hauk Uglevatn:
A. Illustrert omslag hvor det nederst står "M. Andersens Forlag, Larvik". *
B. Typografisk omslag, hvor det nederst står "Til kjøbs hos M. Knutsen Aalesund". *
C. Illustrert omslag (samme illustrasjon som ovenfor under A), hvor det nederst står "Til kjøbs hos M. Knutsen, Aalesund". *
Ett eksemplar ble solgt i oktober 2011 for kr 6.600 pluss 20%.

D. Illustrert omslag (samme illustrasjon som ovenfor under A), hvor det nederst står "Til kjøbs hos Lunde & Co., Bergen". *

Med hensyn til en nærmere beskrivelse av de fire varianter av førsteutgaven (og av de forskjellige varianter av annenutgaven), se Hans Svenne: "Omkring Johan Falkbergets Hauk Uglevatn", Drammen 1987.

- 1907: Svarte fjelde. Fortælling. J. Aass' Forlag.
Innbinding: Omslag, typografisk. Også sett oppført i antikvarkataloger i originalt helsjirtingbind. Det er to varianter av Svarte fjelde:
A. Den ordinære førsteutgaven.*
B. Det er sannsynlig at det i tillegg til den ordinære utgave ble utgitt en billigere "organisasjonsutgave", som ble solgt gjennom Norsk Jern- og Metallarbeiderforbund. Denne utgaven skal være trykt på dårligere papir.
1. opplag ble også utgitt med et nytt omslag med angivelse av 2. opplag. Hvis boken er bundet uten omslag i privatbind, har man således ingen garanti for at boken opprinnelig hadde omslaget til den "ordinære" førsteutgaven.
- 1908: Mineskud. (Illustrert av Otto Hjort). J.Aass' Forlag.
Innbinding: Omslag, tegnet av Otto Hjort. Boken er også sett oppført i antikvarkataloger med originalbind (mørkegrønn helsjirting med forfatternavn og tittel i gull på fordekkelen og forfatternavn og tittel skrevet nedover i gull på ryggen. Fordekkelen har samme "lay-out" som foromslaget på "Vaarsus"). *Det er to varianter av Mineskud:
A. Den ordinære førsteutgaven.
B. Det er sannsynlig at det i tillegg til den ovenfor nevnte ordinære utgave ble utgitt en billigere "organisasjonsutgave", som ble solgt gjennom Norsk Jern- og Metallarbeiderforbund. Denne utgaven skal være trykt på dårligere papir.
1. opplag ble også utgitt med et nytt omslag med angivelse av 2. opplag. Hvis boken er bundet uten omslag i privatbind, har man således ingen garanti for at boken opprinnelig hadde omslaget til den "ordinære" førsteutgaven.
- 1908: Ved den evige sne. Fortælling I. J. Aass' Forlag.
Innbinding: Omslag, typografisk. Helsjirtingbind – for øvrig maken til det originalbind som er nevnt under "Mineskud", jfr. foromslaget til "Vaarsus". Det er to varianter av Ved den evige sne:
A. Den ordinære førsteutgaven.
B. Det er sannsynlig at det i tillegg til den ordinære utgave ble utgitt en billigere "organisasjonsutgave", som ble solgt gjennom Norsk Jern- og Metallarbeiderforbund. Denne utgaven skal være trykt på dårligere papir.
1. opplag ble også utgitt med et nytt omslag med angivelse av 2. opplag. Hvis boken er bundet uten omslag i privatbind, har man således ingen garanti for at boken opprinnelig hadde omslaget til den "ordinære" førsteutgaven.
- 1909: Fakkelfbrand. Illustrert av Jens R. Nilssen. J. Aass' Forlag.
Innbinding: Omslag, tegnet av Jens R. Nilssen. Det er to varianter av Fakkelfbrand:
A. Den ordinære førsteutgaven.*
B. Her er det konstatert - i motsetning til de tre ovenfor nevnte bøker - en billigere organisasjonsutgave som ble solgt gjennom Norsk Jern- og Metallarbeiderforbund. Utgaven er trykt på dårligere papir, og omslaget er i sort/hvitt, mens omslagstittelen på den ordinære førsteutgaven er i farger.
1. opplag ble også utgitt med et nytt omslag med angivelse av 2. opplag. Hvis boken er bundet uten omslag i privatbind, har man således ingen garanti for at boken opprinnelig hadde omslaget til den "ordinære" førsteutgaven.
- 1909: Urtidsnat. J. Aass' Forlag. (Boken er en fortsettelse av "Ved den evige sne").
Innbinding: Omslag, tegnet av Jens R. Nilssen. Også sett katalogført i originalbind i rød helsjirting med navn og tittel i gull på fordekkelen - samme mønster på forsats som på Mineskud, men med annen farge.
1. opplag ble også utgitt med et nytt omslag med angivelse av 2. opplag. Hvis boken er bundet uten omslag i privatbind, har man således ingen garanti for at boken opprinnelig hadde omslaget til den "ordinære" førsteutgaven.

- 1910: Vargfjeldet. Smaa fortællinger. J. Aass' Forlag.
Innbinding: Omslag, tegnet av Jens R. Nilssen.
- 1910: Nord i haugene. Eventyr. J. Aass' Forlag.
Innbinding: Omslag, tegnet.
- 1911: Fimbulvinter. J. Aass' Forlag.
Innbinding: Omslag, tegnet av Jens R. Nilssen. Helsingjirtebinding med angivelse av "A/S N&F Forlagsbokbinderiet, Kristiania" i blindtrykk nederst på bakdekkelen.
- 1912: En finnejentens kjærlighetshistorie. Narvesen.
Innbinding: Omslag, tegnet av Andreas Bloch.*
Fortellingen er en omarbeidet versjon av det opprinnelige trykk "Finnejenten på Uglefjeld", som ble offentliggjort i Hjemmets Ven, 33. Aargang nr. 1 - 26 i 1908. Hjemmets Ven for denne - og andre årganger - finnes både i originalbind og i omslag (To bind à ett halvår).
- 1912: Jutul-Historier fortalt av'n Soplum-Tosten sjøl. (Illustrert av Otto Valstad). J. Aass' Forlag.
Innbinding: Omslag, tegnet, usignert.
1. og 2. opplag ble utgitt under psevdonymet "Soplum-Tosten" i 1912. 3. opplag fra 1913 ble utgitt under fullt forfatternavn.
- 1913: Eli Sjursdotter. J. Aass' Forlag.
Innbinding: Omslag, tegnet, usignert. Helsingjirtebinding.
Boken gikk først som føljetong i avisen Social-Demokraten i 1912 under tittelen "Eli Sjursdotters eventyr sør paa Rugelsjøætrene sommeren anno 1718".
- 1914: Simen Mustrøen. Karikaturkomedie. Dramatisert av H. Østerholt etter Johan Falkbergets fortælling. "Hvepsen"s Forlag.
Innbinding: Omslag, fotografi av Harald Steen som Simen M..
Vi har ikke sett førsteutgaven i forlagsbind, men derimot et eksemplar av 2. utgaven i helsingjirtebinding med følgende tekst i gull på fordekkelen: "Johan Falkberget & H. Østerholt Simen Mustrøen". Eksemplaret har foromslaget til 2. utgaven medbundet.
- 1914: Av jarleæt. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, tegnet av Otto Valstad. Helsingjirtebinding. Det finnes også originalbind med foromslag medbundet.
- 1915: Lisbet paa Jarnfjeld. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk. Helsingjirtebinding.
- 1916: Helleristninger. Historier fra fjeldet og jakten. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk. Helsingjirtebinding.
- 1917: Brændoffer. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk. Helsingjirtebinding. Boken er også sett katalogført med senere forlagsbind.
- 1918: Rott jer sammen! Det norske Arbeiderpartis Forlag.
Innbinding: Omslag, typografisk.
- 1918: Sol. En historie fra 1600-tallet. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, tegnet av Thor Wiborg. Forlagsbind i to varianter:
A. Sjingryggbind.
B. Helsingjirtebinding.
Sol ble først trykt som føljetong i Hvepsen, 1916-1917 (fra nr. 51 for 1916) under tittelen "Fjeldsjø-hedningen. Folkelivsskildring fra det 17 aarhundrede".

- 1919: Barkebrødstider. Nye fortællinger. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, tegnet av Øyvind Sørensen.
Førsteutgaven av Barkebrødstider finnes også inntatt i Ungdomsfortellinger II fra 1919, bundet sammen med 4. opplag av Vargfjellet og 3. opplag av Fimbulvinter.
- 1919: Bjørneskyttern. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, tegnet av Brynjulf Brandvold. Helsingjirtebind. Boken er også sett katalogført med senere forlagsbind i helsingjirte.
Boken gikk som føljetong første gang så tidlig som i 1914 i Hvepsen (nr. 4-31) under tittelen "Bjørneskytteren Sjur Halgutusveen - Eli Sjursdotters far - Nogen smaa optegnelser fra hine haarde tider".
En svensk oversettelse kom før den norske utgave: Bjørnskytten. Bemyndigad översättning av Anna Dalquist från norska originalet. Åhlen & Åkerlunds Förlags AB. Stockholm.
Innbinding: Omslag, tegnet, usignert.
- 1920: Bør Børson - Olderdalens største søn. En fortælling. Illustrert av Nils Moa. Bilag til "Nidaros" og "Trøndelagen". Trondhjem. Nidaros og Trøndelagens Trykkeri.
Innbinding: Omslag, tegnet av Nils Moa. Det er to varianter av denne utgaven av Bør Børson:
A. Den ordinære utgaven på avisblad.
B. En spesialutgave trykt på bedre, hvitt papir og med tykkere papir i det gråblå omslaget.
1. trykket av Bør Børson ble offentliggjort som føljetong i "Hvepsen" i 1918-1919 før offentliggjøringen som bilag.
- 1920: Byd lykken haanden eller da Johannes Mo løste rebusen. Trondhjem. Nidaros og Trøndelagens trykkeri.
Innbinding: Omslag. Omslaget og boken er illustrert av Nils Moa. *
Det er to varianter av "Byd lykken haanden...":
A. Den ordinære utgaven på avisblad og med rødbrun farge på omslaget.
B. En spesialutgave på bedre, hvitt papir og med annen papirkvalitet også i omslaget, som er lysebrunt.
Det er også sett eksemplarer i kartonasje, men dette *kan* dreie seg om lesesirkel-eksemplarer.
Fortellingen ble første gang trykt som føljetong i Hvepsen i 1916 (nr. 1-12) under tittelen: ""Byd lykken haanden!" Historien om Johannes Mo og "Norges nye arbeidsdag"". "Byd lykken haanden" er ansett for å være Falkbergets mest sjeldne bok, og variant B kjennes bare i ett eksemplar.
En faksimileutgave i 233 eksemplarer, hvorav 33 nummerert for Bibliofilkubbens medlemmer, ble utgitt av Hans Svenne i 1988.
Ett eksemplar av A-varianten ble solgt på Cappelen-auksjonen i oktober 2011 for kr 18.000 pluss 20%.
- 1920: Bør Børson jr. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, tegnet av Johan Bull. Helsingjirtebind.
Denne utgaven er et opptrykk - med noen endringer - av avisutgaven, jfr. ovenfor, og er den første ordinære utgave i bokform.
- 1921: Naglerne eller jernet fra Norden og andre fortællinger. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, tegnet av Arnold Thornam. Helsingjirtebind. Hovedfortellingen "Naglerne" sto i Aftenposten 3.4.1920.
- 1923: Den fjerde nattevakt. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, tegnet av Albert Jærn. Helsingjirtebind. Det finnes også bind med foromslag medbundet.
- 1924: I nordenvindens land. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, komponert av Albert Jærn. Helsingjirtebind.
- 1925: Vers fra Rugelsjøen. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, tegnet av Albert Jærn.
På Cappelen-auksjonen i desember 1994 ble det solgt et eksemplar bundet i et spesialbind – antagelig fremstilt for forfatteren.

- 1926: Anders Reitan liv og virke. Trondhjem. F. Bruns Bokhandels Forlag. Boken er skrevet sammen med Elisabeth Wexelsen Jahn, som er ansvarlig for størstedelen av innholdet.
Innbinding: Omslag. Omslaget tegnet og boken illustrert av Jens Tyvold.
- 1927: Den nye Bør Børson jr. Vindhols Forlag. Illustrert av Anders Bjørgaard.
Innbinding: Omslag, tegnet av Bjørgaard. Helsingjirtebinding (mellomblått uten tekst på fordekkelen. Spesialbinding laget for forfatteren).
Fortellingen gikk som føljetong i bladet "For Alle" i 1926-27 (fra nr. 34/1926).
- 1927: De første geseller. (Christianus Sextus Bind 1). Aschehoug.
Innbinding: Omslag, kalligrafisk. Forlagsbinding i to varianter:
A. Helsingjirtebinding.
B. Skinnryggbinding.
- 1928: Det høie fjeld. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, tegnet av Albert Jærn. Helsingjirtebinding.
- 1928: Solfrid i Bjønstu og de syv svende. Illustrert av Anders Bjørgaard. Særtrykk av Nidaros. Trondhjem. Nidaros og Trøndelagen trykkeri.
Innbinding: Det er to varianter av omslaget:
A. Omslag, rosa, tegnet av Anders Bjørgaard.
B. Det foreligger en variant med gult omslag på tykkere papir, men med materien på dårligere papir.
Fortellingen ble trykt som føljetong i avisen "Nidaros" fra februar 1928.
- 1929: I forbifarten. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, tegnet av Albert Jærn. I tillegg kjennes et binding som ser ut som et forlagsbinding. Bindingen er i helsingjirtebinding og med tittel og falk i gull som på de øvrige forlagsbinding.
Boken er imidlertid håndbundet, og fremstår som et spesialbinding laget for forfatteren.
- 1931: I hammerens tegn. (Christianus Sextus Bind 2). Aschehoug.
Innbinding: Omslag, kalligrafisk. Forlagsbinding i to varianter:
A. Helsingjirtebinding.
B. Skinnryggbinding.
- 1933: Der stenene taler. Aschehoug.
Innbinding: Omslag. Omslaget tegnet og boken illustrert av Jens Tyvold. Helsingjirtebinding.
- 1935: Tårnvekteren. (Christianus Sextus Bind 3). Aschehoug.
Innbinding: Omslag, kalligrafisk. Forlagsbinding i to varianter:
A. Helsingjirtebinding.
B. Skinnryggbinding.
- 1936: I vakttårnet. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, tegnet. Helsingjirtebinding.
- 1940: Nattens brød. An-Magritt. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk med vignett. To former for forlagsbinding:
A. Helsingjirtebinding
B. Skinnryggbinding

Det ble utgitt en svensk utgave før den norske under tittelen "Nattens bröd - oxkörskan An-Magritt. Översättning från författarens manuskript av Hugo Hultenberg." P.A. Norstedt & Söners Förlag. Stockholm 1940.

Den svenske utgaven ble utgitt både heftet (komponert omslag) og innbundet. Etter at den svenske utgaven ble trykt, gjorde Falkberget noen endringer i manus før han leverte det til Aschehoug.

- 1944: Runer på fjellveggen. Sagn og fortellinger. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, tegnet, signert "H". Pappbind.
- 1946: Nattens brød. Plogjernet. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk med vignett. Forlagsbind i to varianter:
A. Helsingirtebinding.
B. Pappbind.
- 1948: I lyset fra min bergmannslampe. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, tegnet, signert L. Helsingirtebinding.
- 1952: Nattens brød. Johannes. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk med vignett. Forlagsbind i to varianter:
A. Helsingirtebinding.
B. Skinnryggbinding.
- 1959: Nattens brød. Kjærlighets veier. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk med vignett. Forlagsbind i to varianter:
A. Helsingirtebinding.
B. Skinnryggbinding.
- 1963: Jeg så dem -. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk. Forlagsbind i to varianter:
A. Helsingirtebinding.
B. Skinnryggbinding.
- 1964: Vers fra Rugelsjøen og andre dikt. Aschehoug.
Innbinding: Omslag, typografisk. Forlagsbind i to varianter:
A. Helsingirtebinding.
B. Skinnryggbinding.

I tillegg til de ordinære førsteutgaver er det naturlig å nevne:

- 1913: Eventyr. Nord i haugene og Jutulhistorier. J. Aass' Forlag. Dette er en samlet utgave av de to bøker med samme navn.
Innbinding: Omslag, tegnet av Otto Valstad.
- 1916: Eventyrfjeld. Historier for barn. Aschehoug. Denne boken er et opptrykk av "Eventyr", men med et lite tillegg og et lite fradrag i teksten.
Innbinding: Omslag, tegnet av Arnold Thornam. Kartonasjebind.
- 1919: Vidden. Aschehoug. Dette er et opptrykk av bøkene "Mineskud" og "Fakkelfbrand" med et lite fradrag i teksten.
Innbinding: Omslag, tegnet av Øyvind Sørensen.
- 1989: Troll. Tilrettelagt av Hans Svenne. Drammen.
Innbinding: Omslag, tegnet.
Fortellingen ble første gang trykt i "Hvepsen" i 1915 under tittelen "Brødrene nord i Trolldalen".

Utklippsføljetonger:

- 1901: I tillegg til de ordinære bokutgaver finnes det to utklippsføljetonger av Falkberget. Den mest kjente er utvilsomt "Mod lys og grav", som ble trykt som utklippsføljetong i Fjeld-Ljom fra 6. april til 12. juni 1901. Det har vært hevdet - bl.a. av Einar Døhl - at det ble trykt særtrykk av denne føljetongen. Dette er ikke riktig, jfr. Hans Svenne: "Omkring Johan Falkbergets "Mod lys og grav", Drammen 1988. "Mod lys og grav" ble utgitt av Hans Svenne i faksimile i 1987 i et opplag på 133 eksemplarer, derav 33 nummerert for Bibliofilklubbens medlemmer. Som nevnt innledningsvis ble ett eksemplar solgt på Capplen-auksjonen i oktober 2011 for kr 72.000 pluss 20% moms.
- 1904: Som anført under "Moseflyer", gikk denne fortellingen som utklippsføljetong i Fjeld-Ljom i 1904. Føljetongen kjennes i bare ett eksemplar i privat eie.